

Oponentstký posudek na disertační práci Ing. Stanislava Michka: Externí evaluace odborných škol realizovaná partnery na stejné úrovni, Praha, PedF UK 2013.

Téma disertační práce je velmi aktuální jak v českém, tak evropském kontextu. Autor to zdařile dokládá nejen znalostí současné zahraniční literatury, ale i osobními zkušenostmi spoluprací s některými zahraničními odborníky. Vytváření funkčního evaluačního systému ve vzdělávání je výzva, před kterou stojí nejen Česká republika. My jsme na toto byli explicitě upozorněni skupinou expertů OECD v roce 2012. Stanislav Michek se věnuje jednomu z prvků evaluačního systému, který může být velmi užitečný pro rozvoj škol. Peer review, nebo jak autor doporučuje překládat kolegiální evaluace, je v oblasti hodnocení škol u nás prvek nový a disertační práce s oporou nejen o teoretická východiska, ale zejména o empirické šetření dokládá, jaké faktory mají vliv na smysluplnou a správnou realizaci kolegiální evaluace škol.

Cíl disertační práce je formulován v Úvodu takto: „Cílem výzkumného projektu je popsat, prozkoumat externí evaluaci škol realizovanou partnery na stejné úrovni (peer review) zejména v odborném vzdělávání.“ Tento cíl je dále členěn na cíl pro teoretickou část a empirickou část. Cenné je i uvědomění si možného přínosu disertační práce pro praxi ať už poznatky užitečnými pro vedoucí pedagogické pracovníky nejen odborných škol, ale i pro aktéry vzdělávací politiky. Právě jim pak autor shrnuje závěry svého bádání teoretického i empirického do doporučení formulovaného v Závěru práce.

Autorovi se podařilo splnit cíl teoretické části, kdy v souladu se záměrem „zprostředkoval relativně detailní a strukturované poznání začleňování externí evaluace realizované partnery na stejné úrovni do praxe škol v kontextu dalších konceptů externí evaluace“.

Těž se mu podařilo naplnit cíl empirické části, kdy „prozkoumal peer review a popsal podmínky, podpůrné faktory, bariéry, proces a výsledky kolegiální evaluace škol ... hlavně v odborném vzdělávání“. Pozorný čtenář si jistě dokáže některé závěry zobecnit i na školy všeobecně vzdělávací.

Zda se podaří naplnit ambice práce s ohledem na cíle praktické ukáže teprve čas. Autor v možnostech disertační práce pro to učinil maximum.

Práce je velmi dobře koncipována. Obsahuje všechny formální požadavky. Celkový rozsah 190 stran včetně příloh je členěn na dvě hlavní části – teoretickou (74 s.) a empirickou (76 s.). Autor čerpá ze 112 tištěných odborných zdrojů a 47 elektronických.

V teoretické části autor zasazuje peer review do konceptů souvisejících s rozvojem školy a konceptů externí evaluace škol a uzavírá představením externí evaluace škol v ČR. Přínosem jsou i jeho analýzy činnosti a přístupu České školní inspekce v historické retrospektivě se zvýrazněným obdobím od roku 2000 do současnosti včetně kritického zhodnocení.

V úvodních kapitolách autor čerpá z relevantní a aktuální zahraniční literatury.

Jádrum empirického výzkumu jsou případy čtyř párově realizovaných peer review čtyř středních odborných škol. V těchto případech autor prováděl vlastní podrobná zkoumání formou zúčastněného pozorování realizace peer review, polostrukturovanými rozhovory s účastníky před i po a s dalšími učiteli po ukončení akce. Analyzoval dokumenty těchto čtyř škol. Vlastní terénní bádání doplnil o kontextuální informace získaná v projektu Cesta ke kvalitě. Stanislav Michek byl součástí týmu projektu s velkým vlivem na podobu metod, z nichž data pak v disertační práci využil a již sám, mimo rámec projektu, data analyzoval a zasadil do interpretačního kontextu sledovaného tématu. Jedná se o analýzu výsledků z dotazníkových a anketních šetření, analýzu rozhovorů s řediteli a učiteli škol, analýzy evaluačních zpráv z dalších realizovaných peer review, analýzy zpráv facilitátorů akcí, ohniskové skupiny s vybranými účastníky a facilitátory. Všechny metody byly užity promyšleně, systematicky a směřovaly k naplnění stanovených výzkumných cílů.

Ve svých závěrech autor dospívá k následujícím šesti faktorům ovlivňujícím realizaci peer review: Postoje k autoevaluaci, podmínky k PR, zkušenosti s evaluací, kompetence účastníků, interakce hodnocené školy a týmu hodnotitelů, podpora PR. Tyto faktory jsou dále diskutovány a z nich jsou odvozena doporučení pro realizátory vzdělávací politiky pro oblast evaluace.

Přes celkový velmi kvalitní ráz disertační práce je možné polemizovat s některými tezemi autora v teoretické části práce.

Hned v první větě v Úvodu (s. 9) S. Michek přičítá zahájení reformování vzdělávacího systému po roce 1989 až dokumentu Bílá kniha. Postupné reformování však začalo již v devadesátých letech minulého století. Bílá kniha jednak reflektovala stávající stav a vytyčila plán reformem „povinných pro všechny“ pro další období.

Na s. 14 jsou uváděny koncepty související s rozvojem školy. S. Michek píše, že se jedná o koncepty, „jejichž účelem je proces zlepšování školy vedoucí ke vzniku lepší verze než byla ta předchozí, ze které se vycházelo.“ Opravdu to je tak? Vždyť nikdy není předem dána záruka, že nová verze, která se chce zavést z poučení verze stávající, též jako lepší i vyjde. Tyto koncepty snad zahrnují i varianty udržení uspokojivé úrovně. Možná jde jen o neobratné vyjádření neadekvátním jazykem užívaným spíše pro počítačové SW, kde lze snadno odlišit verze programu od kontinuálního vývoje v zákulisí SW firem.

V kapitole 2.1. Rozvoj či zajištění kvality vzdělávání autor na s. 16 uvádí, že „v důsledku nejen těchto změn (myšleno zajišťování kvality v duchu naplňování politických cílů – pozn. M. Ch.) dochází k decentralizaci vzdělávacích systémů, přenosu moci a řízení z centrální úrovně na relativně autonomní jednotky.“ S tímto názorem by se dalo s autorem polemizovat. Důvody decentralizace jsou jiné – spíše společensky hodnotové. I v centralistických systémech usilují o zajišťování kvality a naplňování politických cílů. Odlišné je jejich přesvědčení o tom, jaké cesty k zajištění kvality jsou efektivní (navíc v různém kulturně společenském kontextu mohou být efektivní různé cesty).

Tyto tři polemické poznámky nelze brát ani jako výhrady k práci, spíše jen jako podněty k diskusi při obhajobě.

Dále by bylo vhodné, kdyby autor na jednom místě (nejlépe v úvodu práce) přesněji popsal svoji roli v projektu Cesta ke kvalitě a vlastní přínos pro získání dat, která v empirické práci vytěžuje, a jasněji tím oddělil data získaná projektem i s jeho odborným vkladem a jakým od dat, která autor sám shromáždil a analyzoval. Čtenář se to může dozvědět někdy více někdy méně na různých místech textu (např. s. 94 dole). Tato konkretizace by ještě zvýraznila autorův přínos pro řešenou problematiku.

Drobnou vadou na kráse disertační práce jsou občasné jazykové překlepy.

Závěrem

Předložená disertační práce je nesporným přínosem pro rozvoj pedagogiky v aktuálním tématu evaluace škol. Stanislav Michek přináší přesvědčivé doklady o faktorech, které mají vliv na smysluplnost realizace kolegiální evaluace škol, jakožto prvku evaluačního systému, který by se měl v duchu demokratizačních tendencí ve vzdělávání podporovat ze strany vzdělávací politiky daleko více, než je tomu doposud. Pro to, jak by to mohlo či mělo probíhat přináší Stanislav Michek zásadní zjištění i konkrétní doporučení.

Cenná je práce i z hlediska toho, že v centru zkoumání stojí odborné školy. Pedagogický výzkum se odborným školám věnuje mnohem méně často, než školám všeobecně vzdělávacím.

Disertační práce Ing. Stanislava Michka splňuje podmínky kladené na tento typ prací a doporučuji její kladné přijetí.

V Praze, 10.5.2013

PhDr. Martin Chvál, Ph.D.

Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání

PedF UK v Praze